

**การปรับนโยบายญี่ปุ่นต่อจีนสถานะใหม่:
กรณีการยุติโอดีเอประเภทเงินกู้แก่จีนปี 2005***

**Japanese Policy Adaptation towards
the New Status of China: The Case of the Termination of
ODA Yen Loans to China in 2005**

มนตรีพิชญ์ วงศ์กุลฤดี**

Monthip WongKulruedee

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการประมวลบทความวิชาการ เอกสาร และข้อมูล เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นต่อจีน โดยให้ความสำคัญกับกรณีที่ญี่ปุ่นได้ยุติการให้ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนเมื่อ ค.ศ.2005 โดยที่ ODA เป็นเครื่องมือทางการทูตอย่างหนึ่งของญี่ปุ่นที่ใช้ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และได้ใช้ในการดำเนินความสัมพันธ์กับจีน มาช้านาน ตั้งแต่ ค.ศ. 1979 ญี่ปุ่นได้เริ่มให้ ODA แก่จีน เพื่อสร้างบรรยากาศอันดีในการร่วมมือกันและเป็นการส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจของญี่ปุ่นในจีน ซึ่ง ODA ประเภทเงินกู้มีสัดส่วนในปริมาณสูงที่สุดเมื่อเทียบกับความช่วยเหลือประเภทอื่น แต่ใน ค.ศ.2005 ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจยกเลิกการให้ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีน ด้วย

---

* บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปรับนโยบายญี่ปุ่นต่อจีนสถานะใหม่: กรณีการยุติโอดีเอประเภทเงินกู้แก่จีนปี 2005” หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** นิสิต หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; E-mail: fayman5@yahoo.com

วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2556)

เหตุผลว่าจีนมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เพียงพอแล้ว ทั้งนี้ หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนตั้งแต่ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 แล้ว พบว่านอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวผลักดันให้ญี่ปุ่นต้องทบทวนนโยบาย ODA ปัจจัยมิตติความมั่นคงและการเมืองภายในก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนด้วย

คำสำคัญ: ญี่ปุ่น, จีน, โอดีเอ

Abstract

This research was a qualitative research by means of collecting and analysing articles, documents and data to study changes in Japan's Official Development Assistance (ODA) policy towards China by focusing on the case of the termination of ODA Yen Loans to China in 2005, since ODA had been one of the diplomatic tools utilised by Japan for pursuing international relations and progressing the relationship with China for a long time. In 1979, Japan began providing China with the ODA to support Japanese business in China and to establish a good environment for cooperation, which Yen Loans had the largest comparable amount amongst the other kinds of support. Yet, in 2005, Japan decided to terminate the loans to China, given the reason that China's economy had developed sufficiently. But nonetheless, if considering the relationship between Japan and China since the late 1990s, it would seem that it was not only the economic factors that were pushing Japan to revise its ODA policy, but also factors in security and domestic political dimensions being of some significance contributing to such termination of Yen Loans to China.

Key Word: Japan, China, ODA

บทนำ

ใน ค.ศ.2005 ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจยกเลิกความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance หรือ ODA) แก่จีนโดยให้เหตุผลว่าจีนมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ หรือ ODA ประเภทเงินกู้ของญี่ปุ่นอีกต่อไป ดังนั้นญี่ปุ่นจึงจะยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนโดยมีกำหนดสิ้นสุดใน ค.ศ.2008 ที่จีนเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันโอลิมปิก

ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ หรือ ODA ถูกจัดว่าเป็นเครื่องมือทางนโยบายต่างประเทศอย่างหนึ่ง กล่าวคือนอกจากมิติของการช่วยเหลือแล้ว ODA ยังถูกใช้ในแง่อื่นด้วยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของประเทศผู้ให้ เช่น การวางเงื่อนไขให้ประเทศผู้รับปฏิบัติตามที่ประเทศผู้ให้ต้องการ หรือ การสร้างบรรยากาศในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมถึงการนำไปใช้ในการลงโทษ อาทิ การคว่ำบาตรเพื่อให้ประเทศผู้รับละเว้นพฤติกรรมที่ประเทศผู้ให้ไม่พึงพอใจเหล่านี้ เป็นต้น โดยวิธีการใช้ ODA ในแง่เครื่องมือทางนโยบายต่างประเทศของแต่ละประเทศต่างก็ออกไปขึ้นอยู่กับเป้าหมายของประเทศผู้ให้ นั้น ๆ ซึ่งในการกำหนดเป้าหมายที่ว่านี้ก็มีพื้นฐานมาจากผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศผู้ให้นั่นเอง ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงสามารถสะท้อนได้จากการให้ ODA เช่นกัน

ญี่ปุ่นได้เริ่มให้ ODA แก่จีนตั้งแต่ ค.ศ.1979 ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการชดเชยค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่จีน และเป็นเสมือนของขวัญในการสร้างบรรยากาศกระชับมิตรกับจีน อีกทั้งการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจจีนจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่นด้วย เนื่องจากภาคเอกชนของญี่ปุ่นก็ได้เข้ามาลงทุนในจีนเป็นจำนวนมาก โดยการให้ ODA จะเข้าไปพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของจีนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่บริษัทของญี่ปุ่นที่เข้ามาลงทุน และเป็นการสนับสนุนนายกรัฐมนตรีเติ้ง เสี่ยวผิง ที่ต้องการจะปฏิรูปจีนในขณะนั้น ในกรณีนี้ญี่ปุ่นจึงใช้ ODA เป็นเครื่องมือทางการทูตที่สำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์กับจีน อัน

ประกอบด้วย ODA ประเภทเงินกู้ (Yen Loans) ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aid) และความร่วมมือทางเทคนิค (Technical Cooperation) ซึ่ง ODA ประเภทเงินกู้มีความสำคัญที่สุดเพราะมีสัดส่วนปริมาณมากที่สุดและบ่อยครั้งที่ญี่ปุ่นพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีน แม้ว่าจีนจะมีพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักการ ODA ที่ญี่ปุ่นตั้งไว้ อาทิ เมื่อ ค.ศ.1995 จีนได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ ซึ่งญี่ปุ่นได้รับแรงกดดันจากภายในให้มีการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจีน แต่ญี่ปุ่นกลับเลือกเพียงระงับความช่วยเหลือแบบให้เปล่าเท่านั้น และได้ยกเลิกไปใน ค.ศ.1997 หลังจีนยอมลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยการห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (Comprehensive Test-Ban Treaty: CTBT) เป็นต้น

นับตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนกลับไม่ค่อยราบรื่นนัก อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายพัฒนากองทัพของจีนและการดำเนินกิจกรรมทางทะเลในบริเวณเกาะเซ็นกะกุ หรือ เกาะดำหุ่ย (Senkaku/Diaoyu islands) ที่เป็นพื้นที่ข้อพิพาทระหว่างญี่ปุ่นและจีน ส่งผลให้นักการเมืองและประชาชนของญี่ปุ่นไม่พอใจกับการให้ ODA ต่อจีน ประกอบกับเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำของญี่ปุ่น ทำให้ต้องประหยัดและจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ญี่ปุ่นจึงได้ทบทวนนโยบาย ODA แก่จีนในช่วงเวลา ค.ศ.2000-2001 และมีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีน โดยมีการลดปริมาณ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนลงและเปลี่ยนการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริเวณชายฝั่งตะวันออก ไปเป็นการสนับสนุนโครงการพัฒนาพื้นที่ตอนในของประเทศไทยและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเมื่อถึงปี 2005 ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจที่ยกเลิกความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance หรือ ODA) แก่จีน โดยให้เหตุผลว่าจีนมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ หรือ ODA ประเภทเงินกู้ของญี่ปุ่นอีกต่อไป ดังนั้นญี่ปุ่นจึงจะยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนโดยมีกำหนดสิ้นสุดใน ค.ศ.2008 ที่จีนเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันโอลิมปิก

แม้เศรษฐกิจของจีนจะมีการพัฒนาขึ้นอย่างก้าวกระโดด แต่จีนยังมีหลายส่วนที่ขาดการพัฒนา ซึ่งหากไม่มีการช่วยเหลือให้มีการพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพก็อาจมีความเสี่ยงที่จะเกิดการล้ม และส่งผลถึงญี่ปุ่นได้ รวมทั้งการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในจีนนั้นมีมาก การอ้างเหตุผลถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนเพียงประการเดียวนั้นไม่ครอบคลุมพอที่จะยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้ได้ โดยเป็นที่น่าสังเกตว่าความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนในมิติทางด้านความมั่นคงและการเมืองช่วงปลายทศวรรษ 1990 จนถึง ค.ศ.2005 ไม่ค่อยดีนัก โดยเฉพาะการพัฒนากองทัพของจีนและการดำเนินกิจกรรมทางทะเลในพื้นที่ที่มีข้อพิพาทและล่วงเข้ามาในน่านน้ำญี่ปุ่นมีส่วนในการผลักดันให้มีการยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนด้วย

ดังนั้น การยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้ น่าจะมีเหตุผลประการอื่นนอกเหนือไปจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวต่อจีน โดยที่ในการศึกษาหาสาเหตุดังกล่าว จะเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนที่มีผลกระทบต่อนโยบาย ODA ญี่ปุ่นที่ให้แก่จีน ซึ่งกรอบในการศึกษาเพื่อหาปัจจัยนี้ได้ใช้ทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกและสัจนิยมเชิงรับ (Offensive - Defensive Realism) เสริมกรอบทฤษฎีความช่วยเหลือต่างประเทศ (Foreign Aid) ในการมองความสัมพันธ์ใดบ้างที่ทำให้ญี่ปุ่นได้ใช้ ODA ในเชิงลบเพื่อลงโทษจีน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีน จนกระทั่งญี่ปุ่นได้ตัดสินใจยุติการให้ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของญี่ปุ่นในการยกเลิกการให้ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนใน ค.ศ.2005

วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาและวิจัยผ่านข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ รายงาน ODA ประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่น บันทึกเอกสาร สิ่งพิมพ์ และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของหน่วยงานราชการของญี่ปุ่นและจีน รวมทั้งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ บทความวิชาการ งานวิจัย บทความทางวารสาร และหนังสือพิมพ์ รวมทั้งบทความ งานวิจัย และข่าวทางอินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ได้มุ่งศึกษาผ่านปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้ของญี่ปุ่นแก่จีนเป็นสำคัญ นอกเหนือไปจากปัจจัยทางเศรษฐกิจตามที่รัฐบาลญี่ปุ่นได้อ้างถึง ซึ่งประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ หลักการ ODA ต่อการยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้แก่จีน กระบวนการกำหนดนโยบายภายในของญี่ปุ่นที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีน และความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนที่มีผลต่อนโยบาย ODA โดยมีผลสรุปดังต่อไปนี้

ประการแรก คือ หลักการ ODA ของญี่ปุ่นที่ได้มีพัฒนาการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องระหว่างผลประโยชน์ของญี่ปุ่น และบรรทัดฐานความช่วยเหลือของนานาชาติ โดยที่ความช่วยเหลือต่างประเทศ (Foreign Aid) เป็นเครื่องมือทางนโยบายที่ประกอบด้วยหลายวัตถุประสงค์ ตั้งแต่เพื่อผลประโยชน์ของประเทศ ไปจนถึงเพื่อการพัฒนา แต่ท้ายที่สุดแล้วการพัฒนานั้นย่อมตอบสนองต่อผลประโยชน์ของประเทศผู้ให้อยู่ดี ดังนั้นความช่วยเหลือต่างประเทศในฐานะเครื่องมือทางนโยบายการต่างประเทศมากไปกว่าการนำไปช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่ประเทศผู้รับอย่างแท้จริง (Holsti, 1967; Mason, 1964; Lancaster, 2007) ซึ่งช่วงแรกที่ญี่ปุ่นได้เริ่มให้ ODA แก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อเป็นการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามแก่ประเทศที่ญี่ปุ่นได้รุกราน แต่ต่อมาวัตถุประสงค์ของ ODA ของญี่ปุ่นได้แปรเปลี่ยนไปเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

และพัฒนาไปสู่ผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ ของญี่ปุ่น ในขณะที่นานาชาติได้พยายามสร้างหลักเกณฑ์และบรรทัดฐานของความช่วยเหลือขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือและการพัฒนา ซึ่งบรรทัดฐานนี้ได้ถูกนำมาใช้กับญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นต้องสร้างหลักการให้กับ ODA ของตนเพื่อให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานสากลเช่นกัน เช่น กระแสวิจารณ์ ODA ของญี่ปุ่นว่าเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจเป็นหลัก ทำให้ ค.ศ. 1992 ญี่ปุ่นก็ได้ออกกฎบัตร ODA (ODA Charter) โดยมีเงื่อนไขหลักพื้นฐาน 4 ประการในการนำไปใช้ในการพิจารณาการให้ ODA แก่ประเทศต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาและการรักษาลิ่งแวดล้อม 2) หลีกเลี่ยงการให้ ODA เพื่อวัตถุประสงค์ทางทหาร หรือเพื่อเพิ่มความขัดแย้งระหว่างประเทศ 3) แนวโน้มของประเทศที่รับความช่วยเหลือในการใช้จ่ายกำลังทางทหาร การพัฒนาและผลิตขีปนาวุธ และอาวุธที่มีอานุภาพทำลายร้ายแรง 4) ส่งเสริมในการพัฒนาประชาธิปไตย และการนำเศรษฐกิจแบบตลาดมาใช้ และต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการรักษาสถิติมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และเสรีภาพในประเทศที่รับความช่วยเหลือ (ไชยวัฒน์ คำชู, 2551: 450-475) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าญี่ปุ่นจะได้ตั้งหลักการขึ้น แต่ก็ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างเข้มงวด โดยเงินเป็นตัวอย่างที่สำคัญในประการนี้ เนื่องจากจีนได้เริ่มพัฒนากองทัพมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 แล้วและการทดลองนิวเคลียร์ของจีนก็เป็นการละเมิดหลักการของ ODA ข้อที่ 3 ที่ญี่ปุ่นจะพิจารณาไม่ให้ ODA แก่ประเทศที่มีแนวโน้มพัฒนาขีปนาวุธ เป็นต้น แต่ญี่ปุ่นทำเพียงการคว่ำบาตรความช่วยเหลือแบบให้เปล่า ซึ่งไม่มีผลต่อการตัดสินใจของจีนเท่าไรนัก รวมทั้งการเลื่อนการอนุมัติเงินกู้ก็เป็นไปตามเหตุการณ์ที่เป็นประเด็นในแต่ละครั้งเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักการ ODA ไม่ใช่ประเด็นหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีน แต่เป็นประเด็นหนึ่งที่ได้ถูกกล่าวถึงเพื่อนำไปสู่การทบทวน ODA ต่อจีน และช่วยเสริมให้เห็นว่าญี่ปุ่นควรมีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีน เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางสอดคล้องต่อหลักการที่ญี่ปุ่นได้ตั้งขึ้นด้วย

ประการที่สอง คือ กระบวนการกำหนดนโยบายภายในของญี่ปุ่น โดยที่ตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในกดดันให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นต่อ

จีนคือพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party: LDP) และในฐานะรัฐบาลได้ตัดสินใจที่จะยุติ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนใน ค.ศ.2005

ทั้งนี้ในกระบวนการกำหนดนโยบายภายในของญี่ปุ่น ชำราชการเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบาย ODA มาตลอด โดยมีกระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการดูแลรับผิดชอบ ODA ในขณะที่ตัวแสดงบางตัว อาทิ แรงกดดันจากประเทศภายนอก ความเห็นสาธารณชน และฝ่ายการเมือง ได้เข้ามามีบทบาทบางช่วงเวลาเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อ ค.ศ.1994 ญี่ปุ่นได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้งจากระบบหนึ่งเขตมีตัวแทนจากพรรคเดียวได้หลายคนมาเป็นหนึ่งเขตสามารถมีตัวแทนจากแต่ละพรรคได้คนเดียวเท่านั้นและอีกส่วนหนึ่งเป็นการเลือกโดยสัดส่วน ส่งผลพรรคการเมืองต้องแข่งขันกันมากขึ้น ดังนั้นพรรค LDP จึงพยายามเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ODA ต่อจีนด้วย

โดยที่ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา การพัฒนากองทัพและการขยายกิจกรรมทางทะเลของจีนได้ส่งผลกระทบต่อความเห็นของสาธารณชนของญี่ปุ่น ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจต่อจีนเพิ่มขึ้น จีนได้ดำเนินนโยบายที่ที่มีความเสี่ยงต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น ทั้งยังขัดต่อหลักการ ODA ที่ตั้งไว้ เช่น การทดลองนิวเคลียร์ การเพิ่มค่าใช้จ่ายในการพัฒนากองทัพ และการที่เรือจีนล่องเข้ามาในน่านน้ำของญี่ปุ่น อาทิ ช่องแคบซึคิชิมะ (Tsukishima) ช่องแคบซึการ์ (Tsugaru) บริเวณแหลมอิราโกะ (Irako) และคาบสมุทรคิอิ (Kii) หรือบริเวณเกาะเซ็นกะกุ/เกาะด้ายหู (Senkaku/Diaoyu islands) (Takamine, 2005: 453-455; Masuda, 2003) การเติบโตของกลุ่มต่อต้านญี่ปุ่นในจีนที่แสดงให้เห็นว่าการให้ ODA แก่จีนไม่ได้ช่วยทำให้ภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นในสังคมจีนดีขึ้น อีกทั้งเงินได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ ประเด็นเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดกระแสความไม่พอใจของประชาชนในที่สุด โดยเมื่อเกิดประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ นักการเมืองจึงเริ่มเข้ามาบทบาทมากขึ้น เนื่องจากประเด็นปัญหาเหล่านี้อาจมีผลต่อคะแนนเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองด้วย โดยที่ในช่วงต้น ค.ศ. 2000 พรรค LDP ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องให้กระทรวงการต่างประเทศที่เป็นผู้กำหนดนโยบายต้องเลือกที่จะทบทวน ODA ต่อจีน ท้ายที่สุด

แล้วกระทรวงการต่างประเทศต้องยอมรับในความเห็นไม่พอใจดังกล่าวและจัดทำรายงานออกมาเป็น โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นสำหรับจีน (Japan's Economic Co-operation Programme for China) ซึ่งเสนอว่าญี่ปุ่นควรที่ยังคงการขยายการให้ ODA ต่อเงินออกไปโดยควรมีการประสานความร่วมมือในรูปแบบอื่นของเงินทุนสาธารณะ รวมถึงเงินทุนของภาคเอกชนด้วย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายของความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นและจีน ซึ่งจุดประสงค์ของความร่วมมือนี้ยังคงยึดจุดประสงค์เดิมที่มีมาตั้งแต่ในทศวรรษ 1970 คือสนับสนุนเงินให้เปิดกว้างและปฏิรูปนโยบายที่จะช่วยส่งเสริมเสถียรภาพและความเจริญ ในขณะที่พรรค LDP ได้จัดทำรายงานรายงานหลักเกณฑ์ทั่วไปและแนวทางในการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและความร่วมมือกับจีน (Generalisation and Guidelines of Economic Aid to and Co-operation with China) เสนอให้มีการลดงบประมาณ ODA และควรมีการทบทวนนโยบายความร่วมมืออื่น ๆ ที่ไม่ใช่ ODA ด้วย เช่น เงินกู้แบบไม่ผูกมัดที่อยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารเพื่อการส่งออกของญี่ปุ่น (Export-Import Bank of Japan) หรือเงินสาธารณะสนับสนุนด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งความช่วยเหลือและเงินทุนเหล่านี้จะช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจีนและญี่ปุ่นโดยเน้นไปที่ภาคส่วนเอกชน นอกจากนี้ยังมีความต้องการให้ ODA เป็นส่วนหนึ่งของแผนนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงด้วย (Masuda, 2003)

หลังจากที่ได้มีข้อเสนอของทั้งสองฝ่ายออกมา รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดทำ “แผนงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจสำหรับจีน (Economic Cooperation Program for China)” ออกมาเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดความช่วยเหลือแก่จีนในอนาคตตามโครงการความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (Country Assistance Programs) ระบุถึงความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ของ ODA ญี่ปุ่นต่อจีน อันได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน การพัฒนากองทัพ ปัญหาการขาดการรับรู้ถึง ODA ของญี่ปุ่นในจีนและปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจีนจะมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในขณะที่ญี่ปุ่นประสบสภาวะทางเศรษฐกิจและงบประมาณ แต่จีนยังมีปัญหาด้านการพัฒนาในพื้นที่ลึกเข้าไปในประเทศซึ่งทำให้เกิดปัญหาความยากจนและช่องว่างระหว่างรายได้ระหว่างพื้นที่

ภายในกับบริเวณชายฝั่งที่เป็นเขตเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อมาสู่ประเทศญี่ปุ่นและปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งญี่ปุ่นเล็งเห็นว่าการให้ ODA แก่จีนจะยังมีประโยชน์ในการช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ จึงมีการเปลี่ยนแปลงในแนวทางการให้ ODA แก่จีนเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น อาทิ จากการพิจารณาให้ ODA รวมหลายปี เปลี่ยนเป็นการพิจารณาปีต่อไป การเปลี่ยนพื้นที่ที่ให้ความสำคัญของเงินในการพัฒนา และสร้างมาตรการในการอนุมัติโครงการที่ตรวจสอบได้อย่างโปร่งใสมากขึ้น เป็นต้น จึงทำให้ใน ค.ศ.2001 ODA ที่ญี่ปุ่นให้แก่จีนลดลงถึง 25% และโครงการที่อนุมัติส่วนใหญ่จะเป็นโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ภายในประเทศจีน อย่างไรก็ตามท้ายที่สุดแล้ว เมื่อถึง ค.ศ.2005 รัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งครองตำแหน่งโดยพรรค LDP ในขณะนั้น ก็ได้ตัดสินใจยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้แก่จีน โดยมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนนั้นไม่ควรเป็นไปในรูปแบบประเทศผู้ให้และประเทศผู้รับอีกต่อไป (Masuda, 2003)

ประการสุดท้าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีน ตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1995 จนถึง ค.ศ.2005 ที่มีผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายของญี่ปุ่น โดยที่ความสัมพันธ์ทางการเมืองของทั้งสองประเทศแย่งชิง เนื่องมาจากการดำเนินนโยบายของจีนที่มีผลต่อทัศนคติของญี่ปุ่น ความไม่พอใจระหว่างกันที่เพิ่มขึ้นและได้ส่งผลกระทบต่อนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นต่อจีน โดยญี่ปุ่นได้เริ่มใช้ ODA ในเชิงการลงทุนเมื่อ ค.ศ.1995 ที่จีนได้ทดลองนิวเคลียร์ ทำให้ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจระงับความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aids) ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ญี่ปุ่นได้เริ่มใช้ ODA ในเชิงลงทุนด้วยตนเอง เมื่อถึง ค.ศ.1996 จีนได้ซื้อمبرโกลีบริเวณช่องแคบไต้หวันและได้ทดลองยิงขีปนาวุธโกลีบริเวณท่าเรือส่งออกไต้หวัน โดยหนึ่งในขีปนาวุธที่ถูกยิงนั้นมาตกลงใกล้กับเกาะของญี่ปุ่น นอกจากนี้การทดลองขีปนาวุธยังส่งผลโดยตรงต่อการคมนาคมทางเรือและทางอากาศรวมถึงเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่อยู่ในบริเวณนั้น ส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องให้ระงับการให้ ODA เงินกู้แก่จีนจากทั้งนักการเมืองรวมถึงผู้กำหนดนโยบายบางคน รัฐบาลญี่ปุ่นจึงตัดสินใจเลื่อนการให้แพ็คเกจเงินกู้ที่ 4 (ค.ศ.1996-2000) (Masuda, 2003) จนกระทั่งความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศลดความตึงเครียดลง ญี่ปุ่นจึงได้เริ่มให้แพ็คเกจ

เงินกู้ที่ 4 ตามที่ได้ตกลงกันไว้ (Takamine, 2005: 450-453) นอกจากนี้ ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 จนถึง ค.ศ.2000 จีนได้เริ่มสำรวจทรัพยากรทางธรรมชาติ บริเวณเกาะเซินกากูหรือต๋ายู และบ่อยครั้งได้ล้เข้าไปในเขตเศรษฐกิจของญี่ปุ่นด้วย เช่น จากสถิติที่จีนรुक้าเข้ามาในเขตเศรษฐกิจของญี่ปุ่นจาก ค.ศ.1997 ที่มีจำนวนแค่ 4 ครั้งเพิ่มขึ้นเป็น 30 ครั้งใน ค.ศ.1999 เป็นต้น รวมทั้งมีรายงานเกี่ยวกับเรือรบของจีนได้ล้เข้ามาในบริเวณน่านน้ำญี่ปุ่นด้วย เช่น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2000 เรือ Haibing-723 ของจีนได้แล่นผ่านช่องแคบซึคิชิมะ (Tsukishima) ที่เป็นช่องแคบระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีและช่องแคบซึการ์ (Tsugaru) ที่อยู่ระหว่างเกาะฮอนชูกับเกาะฮอกไกโดของญี่ปุ่น นอกจากนี้ ยังตรวจพบเรือ dongdiao-232 ปฏิบัติการอยู่บริเวณแหลมอิราโกะ (Irako) และคาบสมุทรกี (Kii) ทางตอนใต้ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.2000 (Takamine, 2005: 450-453) เหตุการณ์เรือสำรวจและเรือรบของจีนเข้ามาในเขตน่านน้ำของญี่ปุ่นดังกล่าวได้ทำให้รัฐสภาตัดสินใจไม่อนุมัติโครงการเงินกู้พิเศษ (Special yen loans) ที่กระทรวงการต่างประเทศเสนอขึ้นเพื่อให้แก่จีนด้วยกันสองโครงการ แต่รัฐสภาก็ได้อนุมัติข้อเสนอโครงการเงินกู้พิเศษนี้ หลังจากที่รัฐบาลจีนตกลงตามข้อเสนอของญี่ปุ่นที่จะแจ้งล่วงหน้าหากเรือของจีนได้เข้ามามีกิจกรรมและสำรวจในบริเวณที่เป็นผลประโยชน์ของญี่ปุ่น (Takamine, 2005: 450-453) ซึ่งการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมทางน้ำของจีนอย่างรวดเร็วเช่นนี้ยิ่งกลายเป็นสิ่งเน้นย้ำทัศนคติที่มองว่าจีนเป็นภัยคุกคามในสายตาของสาธารณชนญี่ปุ่นและนักการเมือง และนำไปสู่การเรียกร้องให้กระทรวงการต่างประเทศมีการทบทวนนโยบาย ODA ที่ให้กับจีน ผลคือใน ค.ศ.2001 จำนวน ODA ที่ให้แก่จีนลดจากปีก่อน 25% และโครงการที่อนุมัติจะเป็นโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ภายในประเทศจีน โดยปริมาณ ODA ที่ญี่ปุ่นให้กับจีนก็มีแนวโน้มลดลงและอาจเพิ่มขึ้นมาได้เท่าแบบแต่ก่อน

การเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีนดังกล่าว แสดงให้เห็นชัดเจนว่าญี่ปุ่นมีทัศนคติต่อจีนในเรื่องการเป็นภัยคุกคามเปลี่ยนไป โดยในช่วง ค.ศ.1981-1989 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนก็ไม่ดีเช่นกัน อันเนื่องมาจากการแก้ไขบทเรียนประวัติศาสตร์ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่นที่ทำให้จีนไม่พอใจ การเยือนศาล

เจ้าที่เป็นที่เก็บอัฐิของทหารที่จีนถือว่าเป็นอาชญากรรมสงครามโดยผู้นำญี่ปุ่น และการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในจีน แต่ก็ไม่ได้ทำให้การให้ ODA ของญี่ปุ่นลดน้อยลง ในทางตรงกันข้ามกลับเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการลดความตึงเครียดของทั้งสองประเทศ รวมถึงเหตุการณ์ปราบจลาจลที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ญี่ปุ่นก็ไม่ได้เต็มใจที่จะคว่ำบาตรความช่วยเหลือที่ให้แก่อจีน แต่ต้องทำเพราะถูกกดดันจากนานาชาติ (Wu, 2010; Katada, 2001) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าช่วงเหตุการณ์ตั้งแต่ ค.ศ.1995-2005 ได้ทำให้ญี่ปุ่นมองจีนเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น

โดยความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีน ค.ศ.2003-2005 ได้ย้ายลงไปที่อีก เนื่องจากเมื่อ ค.ศ.2003 นายกรัฐมนตรีจุนอิชิโร โคอิซุมิ (Junichiro Koizumi) ได้เดินทางไปเยือนศาลเจ้ายาสุคุนิ ทำให้จีนได้ออกมาเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรี โคอิซุมิขอโทษต่อประเด็นดังกล่าว และใน ค.ศ.2004 กลุ่มต่อต้านญี่ปุ่นในจีนได้เติบโตขึ้นอย่างมากและได้ก่อจลาจลต่อต้านญี่ปุ่นในช่วงการแข่งขันฟุตบอลเอเชีย คัพ ค.ศ.2004 (Asian cup 2004) ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ODA ไม่สามารถชดเชยมรดกทางประวัติศาสตร์ได้เลย ประกอบกับในปีเดียวกันนี้ ได้มีข่าวเรือดำน้ำจีนละเมิดน่านน้ำของญี่ปุ่นอีกครั้ง ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก และเป็นการแสดงให้เห็นว่าการเจรจาเรื่องการล้าเข้ามาในน่านน้ำข้อพิพาทและน่านน้ำของญี่ปุ่นก่อนหน้านี้จะไม่ได้ช่วยลดกิจกรรมทางน้ำของจีน อีกทั้งยังเพิ่มขึ้น เนื่องจากจีนมองว่าได้มีการแจ้งกล่าวล่วงหน้าแล้ว ซึ่งการที่ญี่ปุ่นเคยเลื่อนการอนุมัติเงินกู้ในเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ไม่ได้ช่วยให้จีนสำนึกอย่างแท้จริงแต่อย่างใด (Takamine, 2005; 453-455) นอกจากนี้ คำว่าโครงการป้องกันประเทศ (National Defense Program Outline: NDPO) ค.ศ.2004 ได้ระบุว่าจีนเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น โดยที่ปัญหาและความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีน มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น (Heazie, 2007: 175-203) และในที่สุดเมื่อถึง ค.ศ. 2005 ญี่ปุ่นจึงได้ตัดสินใจยกเลิกการให้ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีน โดยที่กำหนดให้เสร็จสิ้นโครงการทั้งหมดใน ค.ศ.2008 ที่เป็นปีที่จีนจัดงานโอลิมปิก

ผลจากการวิจัยข้างต้นทำให้เห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นต่อจีนมากที่สุด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีน โดยเฉพาะ

การดำเนินนโยบายของจีนในช่วง ค.ศ.1995-2005 ซึ่งส่งผลให้มีการเรียกร้อง การทบทวน ODA โดยอ้างเหตุผลการพัฒนาทางทหารของจีน การขยายกิจกรรม ทางทะเลของจีนเข้ามาในเขตน่านน้ำญี่ปุ่น และการที่จีนไม่ได้ตระหนักถึงคุณค่า ของ ODA ที่ญี่ปุ่นให้อย่างแท้จริง ในปัจจัยสำคัญประการต่อมา คือ กระบวนการ กำหนดนโยบายของจีน ที่ได้รับผลกระทบจากความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยผลจาก การดำเนินนโยบายในห้วงเวลาดังกล่าว ได้ส่งผลต่อทัศนคติของสาธารณชนญี่ปุ่น และฝ่ายการเมืองที่ทำให้มองว่าจีนเป็นภัยคุกคามต่อญี่ปุ่น อันเป็นเหตุให้พรรค LDP ได้พยายามเข้ามามีบทบาทเรียกร้องให้กระทรวงการต่างประเทศทบทวน นโยบาย รวมทั้งได้แสดงให้เห็นถึงเจตนาที่ความต้องการให้มีการยุติ ODA ประเภทเงินกู้แก่จีน ทั้งนี้ หลักการ ODA ที่ได้ตั้งขึ้นใน ค.ศ.1992 ไม่ได้ถูก นำมาใช้คัดค้านจีนมากนัก แต่เป็นปัจจัยที่ได้ถูกอ้างถึงเพื่อสร้างเหตุผลให้มีต้องมีการทบทวนนโยบายให้เข้าหลักเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งในความเป็นจริง หลักการ ODA ไม่ได้เป็นหลักเกณฑ์ที่ถูกนำมาใช้อย่างเข้มงวดนัก ดังนั้น การที่ญี่ปุ่นได้ยกเลิก ODA ประเภทเงินกู้แก่จีนด้วยเหตุผลในมิติทางความมั่นคงและการเมืองเป็น สำคัญมากกว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีน (Drifte, 2006: 94-114) โดยที่ การพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนได้มาพร้อมกับการพัฒนากองทัพ และการออก แสวงหาแหล่งทรัพยากรและเชื้อเพลิงทางทะเล ซึ่งนำมาสู่การพิพาทต่อกัน ซึ่ง สถานะที่เปลี่ยนแปลงไปของจีนดังกล่าว ทำให้ญี่ปุ่นต้องทบทวนนโยบาย ODA ของตนเอง และต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานะใหม่ของจีน

การอภิปรายผลการวิจัย

ตามที่ได้อ้างถึง การใช้ ODA เป็นเครื่องมือทางการทูตและกรอบทฤษฎีสัจ นิยมเชิงรุกและสัจนิยมเชิงรับ (Offensive - Defensive Realism) เพื่อเป็นกรอบ ในการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ โดยใช้ในการมองความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนที่ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีน และได้ตอบสนองต่อ ความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างไร โดยที่ ODA ถูกจัดว่าเป็นเครื่องมือทางนโยบาย

ต่างประเทศอย่างหนึ่ง กล่าวคือนอกจากมิติของการช่วยเหลือแล้ว ODA ยังถูกใช้ไปในแง่อื่นด้วยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของประเทศผู้ให้ เช่น การวางเงื่อนไขให้ประเทศผู้รับปฏิบัติตามที่ประเทศผู้ให้ต้องการหรือการสร้างบรรยากาศในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และรวมถึงการนำไปใช้ในการลงโทษอย่างการคว่ำบาตรเพื่อให้ประเทศผู้รับละเว้นพฤติกรรมที่ประเทศผู้ให้ไม่พึงพอใจ

ประกอบกับสัจนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) และสัจนิยมเชิงรับ (Defensive Realism) ได้อธิบายถึงพฤติกรรมของรัฐต่อการสร้างความมั่นคงภายใต้สภาวะอนาธิปไตยที่ต่างกันคือ สัจนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) เชื่อว่ารัฐจะสร้างความมั่นคงโดยการเพิ่มขีดความสามารถทางความมั่นคงของตนเอง และลดศักยภาพความมั่นคงของผู้อื่น ในการนี้รัฐจะพยายามขยายอิทธิพล อำนาจ เพื่อควบคุมสภาวะแวดล้อม และพัฒนาสถานะของตนให้เหนือกว่าศัตรู จึงทำให้รัฐก้าวร้าวและนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกัน (Shiping, 2008; Berejikian, 2004; Siddall, 2009; Taliaferro, 2000) ในทางตรงกันข้าม สัจนิยมเชิงรับ (Defensive Realism) มองว่าความขัดแย้งนั้นไม่จำเป็นต้องจบด้วยความขัดแย้งเสมอไป โดยที่ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นในสภาวะที่มีเงื่อนไขที่เสถียรภาพเท่านั้น โดยที่มีตัวแปรอื่นทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของรัฐ กล่าวคือนอกจากการใช้ความรุนแรงระหว่างกันแล้ว ยังมีหนทางอื่นที่จะจบความขัดแย้ง อาทิ ความร่วมมือ การเป็นพันธมิตร หรือการเสริมการป้องกันตนเอง เป็นต้น (Shiping, 2008; Berejikian, 2004; Siddall, 2009; Taliaferro, 2000) ทั้งนี้ หากรัฐมีพฤติกรรมเป็นเชิงรุก หรือก้าวร้าว (Offensive) รัฐนั้นจะทำให้รัฐอื่นรู้สึกกลัวและพยายามจำกัดหรือป้องปรามสถานะของรัฐนั้น แต่หากรัฐมีพฤติกรรมเป็นสัจนิยมเชิงรับ รัฐอื่นจะพยายามดึงรัฐนั้นเข้าสู่ระเบียบโลกและทำให้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน (Shiping, 2008) ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่จะมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงนโยบายคือ การดำเนินนโยบายที่มีลักษณะเป็นสัจนิยมเชิงรุกต่อกัน โดยที่ ODA มีลักษณะเป็นนโยบายเชิงรับตามปกติ หรือมีลักษณะเชิงป้องกัน (Defensive) แต่ ODA สามารถใช้เป็นเครื่องมือได้ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งสามารถใช้ในการคว่ำบาตร (Sanction) ที่เป็นนโยบายลักษณะนโยบายเชิงรุก (Offensive) ได้ ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบทำให้ญี่ปุ่นได้ตอบสนองต่อ

นโยบายที่มีลักษณะเป็นเชิงรุกต่อตนและได้ตอบสนองกลับด้วยการใช้ ODA ใน
เชิงลงโทษ และการลดทอน ODA ลง จะทำให้เห็นว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อ
การเปลี่ยนแปลงนโยบายของญี่ปุ่น และเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การยกเลิก ODA ต่อ
จีนใน ค.ศ.2005

โดยจากการพิจารณาแล้วเห็นว่าการดำเนินนโยบายจีนตั้งแต่ ค.ศ.1995
จนถึงต้น ค.ศ.2005 มีลักษณะเชิงรุก (Offensive) ที่มีผลต่อการตอบสนองของ
ญี่ปุ่น ประกอบกับการอ้างเหตุผลเพื่อนำไปสู่การทบทวน ODA ต่อจีนในช่วงปี
2000-2001 ประกอบด้วยการพัฒนากองทัพของจีน การขยายกิจกรรมทางทะเล
ของจีนในพื้นที่พิพาทและการล่วงละเมิดน่านน้ำญี่ปุ่น นอกจากนี้ประเด็นนโยบาย
ของจีนที่เป็นสัจนิยมเชิงรุกแล้ว ประเด็นเรื่องการเติบโตของกลุ่มต่อต้านญี่ปุ่นใน
จีนและการที่จีนเรียกร้องญี่ปุ่นจากประเด็นทางประวัติศาสตร์อยู่บ่อยครั้ง ได้แสดง
ให้เห็นว่าจีนไม่ได้ตระหนักถึงความช่วยเหลือที่ญี่ปุ่นให้เท่าที่ควรและแสดงให้เห็น
ถึงการให้ ODA ไม่ได้ถูกใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพตามที่คาดหวัง (Takamine,
2005; 439-461; Masuda, 2003) จึงทำให้เห็นได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการ
เปลี่ยนแปลงนโยบาย ODA ต่อจีนอย่างแท้จริง คือ ปัจจัยการดำเนินนโยบายจีนที่
มีผลต่อทัศนคติของญี่ปุ่นและมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ
และได้ส่งผลต่ออีกปัจจัยที่สำคัญคือกระบวนการกำหนดนโยบายภายในของญี่ปุ่น
ที่มีความไม่พอใจต่อประเด็นข้างต้น และมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบาย
เพื่อให้สอดคล้องกับสถานะที่เปลี่ยนไปของจีน โดยเห็นได้ว่าปัจจัยไม่ว่าการพัฒนา
กองทัพ การขยายกิจกรรมทางทะเล และการเติบโตของกลุ่มต่อต้านญี่ปุ่น ล้วน
เป็นปัจจัยทางการเมืองและความมั่นคง ซึ่งได้ส่งผลต่อการลดทอน ODA ลงในปี
2001 ดังนั้น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกเลิก ODA ญี่ปุ่นต่อจีนอย่างแท้จริงคือปัจจัย
ทางการเมืองและความมั่นคงมากกว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การ
เติบโตทางเศรษฐกิจของจีนและเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำของญี่ปุ่น เป็นส่วนหนึ่งที่ทำ
ให้ญี่ปุ่นต้องตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวมากยิ่งขึ้น การพิจารณาโดยมุมมองมิติ
ทางด้านความมั่นคงและการเมืองประกอบการพิจารณาถึงเรื่องเศรษฐกิจจึงจะ
ครอบคลุมการมองถึงสาเหตุการยกเลิก ODA ต่อจีนได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษามุ่งศึกษานโยบาย ODA ญี่ปุ่นต่อจีนตั้งแต่เริ่มให้จนถึง ค.ศ.2005 โดยเจาะจงความสัมพันธ์ระหว่างจีนและญี่ปุ่นและโครงสร้างกระบวนการกำหนดนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นช่วง ค.ศ.1995-2005 เท่านั้น ไม่ได้ศึกษานโยบายรวมถึงโครงสร้างกระบวนการกำหนดนโยบาย ODA และพัฒนาการหลักการ ODA ของญี่ปุ่น หลัง ค.ศ.2005
2. งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเฉพาะนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นต่อจีนเท่านั้น ไม่ได้รวมการศึกษาการให้ ODA ของญี่ปุ่นต่อประเทศอื่น ๆ ซึ่งอาจมีเงื่อนไขต่อนโยบายของญี่ปุ่นที่แตกต่างออกไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- ไชยวัฒน์ คำชู. 2551. **นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เลคแอนพาร์เทน ฟันดิง.
- Berejikian, J. D. 2004. **The Rationality of Sanctions Reconsidered: Offensive or Defensive Realism?** Retrieved February 10, 2013 from jberejik.myweb.uga.edu/sanctions.doc.
- Drifte, R. 2006. "The Ending of Japan's ODA Loan Programme to China—All's Well That Ends Well?." **Asia-Pacific Review** 13 (1): 94-114.
- Heazie, M. 2007. "Consensus Nationalism, Security, and Prosperity: The Three Dimensions of Sino-Japan Relations." In M. Heazie and N. Knight (eds.). **China-Japan Relations in the Twenty-First Century: Creating a Future Past?**, pp.175-203). Northampton: Edward Elgar.
- Holsti, K. J. 1967. **International Politics: A Framework for Analysis**. New Jersey: Prentice-Hall.

- Katada, S. N. 2001. **Why Did Japan Suspend Foreign Aid To China? Japan's Foreign Aid Decision-Making and Sources of Aid Sanction.** Retrieved February 20, 2010 from ssjj.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/4/1/39.
- Lancaster, C. 2007. **Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics.** Chicago: University of Chicago press.
- Mason, E. S. 1964. **Foreign Aid and Foreign Policy.** New York: Harper & Row, Publishers.
- Masuda, M. 2003. **Japan's Changing ODA Policy towards China.** Retrieved November 6, 2009 from <http://chinaperspectives.revues.org/document358.html>
- Takamine, T. 2005. "A New Dynamism In Sino-Japanese Security Relations: Japan's Strategic Use of Foreign Aid." **The Pacific Review** 18(4): 439-461.
- Taliaferro, J. W. 2000. **Security Seeking under Anarchy Defensive Realism Revisited.** Retrieved February 11, 2013 from www.jstor.org/stable/2626708 Accessed.
- Shiping, T. 2008. **From Offensive Realism to Defensive Realism: A social Evolutionary Interpretation of China's Security Strategy.** Retrieved February 15, 2013 from www.sirpa.fudan.edu.cn/picture/article/56/88/ac/7c64a8d340368df7c344a544924c/cf2768b6-3f76-4a13-bbad-3c8122375bd8.pdf.
- Siddall, A. 2000. **The Misapplication of Defensive Realism: The Security Dilemma and Rising Powers in East Asia.** Retrieved February 8, 2013 from apsa2000.anu.edu.au/confpapers/siddell.rtf.

- Wu, Z. 2010. **Research on Japan's ODA to China and Its Contribution to China's Development**. Retrieved February 21, 2010 from www.cc.kyoto-su.ac.jp/project/orc/econ-public/china/documents/WUDP28.pdf.
- _____. 2001. **Economic Cooperation Program for China**. Retrieved February 5, 2010 from www.mofa.go.jp/policy/oda/region/e_asia/china-2.html.
- _____. 2005. **Japan's Official Development Assistance White Paper 2005**. Retrieved March 1, 2011 from www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2005/ODA2005/html/honpen/hp202030100.htm.